

PHÁT TRIỂN VĂN HÓA, CON NGƯỜI VIỆT NAM ĐỂ PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG ĐẤT NƯỚC THEO QUAN ĐIỂM CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH

★ PGS, TS HOÀNG PHÚC LÂM

Phó Giám đốc Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

★ ThS HOÀNG DIỆU THẢO

Trưởng Đại học Tài nguyên và Môi trường Hà Nội

- **Tóm tắt:** Trong suốt quá trình lãnh đạo cách mạng, Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn quan tâm xây dựng nền văn hóa mới Việt Nam là một nền văn hóa toàn diện, giữ gìn được cốt cách dân tộc, bảo đảm tính khoa học, tiến bộ, lấy con người làm trung tâm cho sự phát triển của văn hóa. Quán triệt tư tưởng của Người, Đảng và Nhà nước đã đề ra nhiều chủ trương, chính sách nhằm phát triển con người toàn diện và xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc để văn hóa thực sự trở thành sức mạnh nội sinh, động lực phát triển bền vững đất nước và hội nhập quốc tế.
- **Từ khóa:** phát triển văn hóa, phát triển con người, phát triển bền vững.

1. Quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về phát triển văn hóa, con người Việt Nam

Văn hóa là sản phẩm của con người, do con người tạo ra nhằm đáp ứng nhu cầu của chính con người

Tháng 8 - 1943, khi đang bị giam cầm trong nhà tù của Quốc dân Đảng (Trung Quốc), Hồ Chí Minh đã đưa ra khái niệm văn hóa, mà sau này, được đánh giá “đồng thuận” với quan niệm của UNESCO khi cho rằng văn hóa bao gồm các giá trị vật chất và tinh thần, do con người tạo ra nhằm phục vụ cho nhu cầu đời sống và đòi hỏi sự sinh tồn của chính con người. Người viết: “Vi

lễ sinh tồn cũng như mục đích của cuộc sống, loài người mới sáng tạo và phát minh ra ngôn ngữ, chữ viết, đạo đức, pháp luật, khoa học, tôn giáo, văn học, nghệ thuật, những công cụ cho sinh hoạt hằng ngày về mặc, ăn, ở và các phương thức sử dụng. Toàn bộ những sáng tạo và phát minh đó tức là văn hóa. Văn hóa là sự tổng hợp của mọi phương thức sinh hoạt cùng với biểu hiện của nó mà loài người đã sản sinh ra nhằm thích ứng những nhu cầu đời sống và đòi hỏi của sự sinh tồn”⁽¹⁾.

Quan niệm của Hồ Chí Minh về văn hóa khẳng định lý do tồn tại và phát triển của văn

Lễ hội đường phố kỷ niệm 10 năm Hà Nội mở rộng địa giới hành chính _ Ảnh: bvhttdl.gov.vn

hóa “vì lẽ sinh tồn cũng như mục đích của cuộc sống”, nhấn mạnh đặc trưng quan trọng nhất là “sáng tạo và phát minh” là để phục vụ con người, đáp ứng nhu cầu của con người. Đồng thời, Người chỉ ra các lĩnh vực, loại hình chính của văn hóa với ý nghĩa rộng lớn của nó.

Văn hóa phải hướng đến phục vụ con người, phục vụ nhân dân

Trong xây dựng văn hóa, Người luôn chú trọng phát triển văn hóa giáo dục, diệt “giặc dốt”, nâng cao dân trí. Với quan điểm: “Một dân tộc dốt là một dân tộc yếu”⁽²⁾, nên “Vì lợi ích mười năm thì phải trồng cây, vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người”⁽³⁾, Hồ Chí Minh chỉ rõ giáo dục là “quốc sách hàng đầu”, phát triển nền giáo dục thì mới xây dựng được chủ nghĩa xã hội, mới tiến kịp được sự phát triển chung của nhân loại. Trong học tập, mỗi con người cần xác định rõ học tập để làm việc, làm người, để phụng sự Tổ

quốc, phục vụ nhân dân và nhân loại. Nâng cao dân trí, hiểu biết văn hóa cho nhân dân, giáo dục con người toàn diện chính là tạo nguồn lực nội sinh to lớn cho sự phát triển của dân tộc.

Hồ Chí Minh chỉ rõ, mọi hoạt động văn hóa phải trở về với cuộc sống thực tế của quần chúng, phản ánh được tư tưởng và khát vọng của quần chúng. Người căn dặn cán bộ làm công tác văn hóa: “Một vấn đề nữa phải đặt rõ là văn hóa phục vụ ai? Cố nhiên chúng ta phải nói là phục vụ công nông binh, tức là phục vụ đại đa số nhân dân”⁽⁴⁾. Không chỉ xác định văn hóa phải đi vào đời sống quần chúng, phục vụ quần chúng, Người còn nhấn mạnh: “không thể nói nghệ thuật vị nghệ thuật, mà cần nói rõ văn hóa phục vụ công nông binh”⁽⁵⁾. Rõ ràng, mục đích của văn hóa, văn nghệ chính là phục vụ nhu cầu thiết thực của nhân dân, nâng cao đời sống tinh thần cho nhân dân. Vì vậy, bên cạnh

tính dân tộc, tính khoa học, văn hóa phải mang tính đại chúng. Văn hóa ra đời từ trong quần chúng, là sản phẩm do quần chúng nhân dân tạo ra và quay trở lại để phục vụ cho chính đời sống của nhân dân.

Văn hóa, con người vừa là mục tiêu vừa là động lực phát triển đất nước.

Người chỉ rõ, văn hóa là nguồn lực nội sinh, nguồn động lực cho sự phát triển đất nước. Nguồn động lực văn hóa mạnh mẽ hay không phụ thuộc vào nhân tố con người - chủ thể sáng tạo của văn hóa.

Hồ Chí Minh chỉ ra cách nhìn nhận về hệ thống động lực phát triển đất nước, bao gồm động lực vật chất và tinh thần, động lực cộng đồng và cá nhân, nội lực và ngoại lực... Bản thân văn hóa cùng với chính trị, kinh tế, xã hội... là nguồn động lực cho phát triển đất nước. Nhưng tất cả nguồn động lực đó xét đến cùng đều quy tụ ở con người, do con người quyết định. Tháng 8-1943, cùng với việc đưa ra quan niệm về ý nghĩa của văn hóa, Hồ Chí Minh quan tâm đến việc xây dựng nền văn hóa dân tộc với năm điểm lớn:

“1- Xây dựng tâm lý: tinh thần độc lập tự cường.

2- Xây dựng luân lý: biết hy sinh mình, làm lợi cho quần chúng.

3- Xây dựng xã hội: mọi sự nghiệp có liên quan đến phúc lợi của nhân dân trong xã hội.

4- Xây dựng chính trị: dân quyền.

5- Xây dựng kinh tế”⁽⁶⁾.

Năm điểm lớn của văn hóa dân tộc này, dù là tâm lý, luân lý, xã hội, chính trị hay kinh tế thì con người luôn được xác định là đối tượng hưởng thụ. Ý nghĩa, giá trị nhân văn mà năm điểm lớn này mang lại đều nhằm thực hiện mục tiêu làm “lợi cho quần chúng”, “phúc lợi của nhân dân”.

Mục tiêu của cách mạng Việt Nam là độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội. Cùng với chính trị, kinh tế, xã hội, văn hóa nằm trong mục tiêu chung của toàn bộ tiến trình cách mạng, đó là một xã hội công bằng, dân chủ, văn minh, ai cũng có cơm ăn, áo mặc, ai cũng được học hành, một xã hội mà đời sống vật chất và tinh thần của nhân dân được quan tâm và không ngừng nâng cao, con người có điều kiện phát triển toàn diện. Chính vì vậy, trong bản “Di chúc”, Chủ tịch Hồ Chí Minh căn dặn Đảng: “cần phải có kế hoạch thật tốt để phát triển kinh tế và văn hóa, nhằm không ngừng nâng cao đời sống của nhân dân”⁽⁷⁾. Cùng với chú trọng phát triển kinh tế, Người đã nêu rõ tầm quan trọng của văn hóa, về mối quan hệ giữa kinh tế và văn hóa để mang lại đời sống không những “ấm no” mà còn phải “hạnh phúc” cho nhân dân.

2. Vấn đề phát triển văn hóa, con người trong chiến lược phát triển bền vững

Chủ trương của Đảng về phát triển văn hóa, con người Việt Nam

Văn hóa vừa là mục tiêu, vừa là động lực phát triển đất nước bền vững. Trong các mục tiêu phát triển bền vững, con người trở thành trung tâm và là mục tiêu đầu tiên. Điều đó càng chứng minh tính đúng đắn, giá trị vượt thời đại của di sản tư tưởng Hồ Chí Minh về văn hóa nói chung và về phát triển văn hóa với con người nói riêng. Kế thừa và phát triển tư tưởng Hồ Chí Minh, chủ trương của Đảng về phát triển văn hóa, con người Việt Nam đã được thể hiện qua nhiều nghị quyết chuyên đề và nghị quyết đại hội.

Giai đoạn đầu đổi mới, do hoàn cảnh phải tập trung phát triển kinh tế - xã hội, đặc biệt là nhanh chóng phát triển kinh tế, nên các kỳ Đại hội, dù đã quan tâm vấn đề văn hóa nhưng chưa thật sự xem văn hóa là vấn đề trọng tâm.

Hội nghị lần thứ năm Ban Chấp hành Trung ương khóa VIII, Đảng ta đã ban hành Nghị quyết số 03-NQ/TW ngày 16-7-1998 về “Xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc”, cho thấy chuyển biến mạnh mẽ trong nhận thức của Đảng về tầm quan trọng của văn hóa bên cạnh các vấn đề phát triển kinh tế - xã hội khác. Nghị quyết khẳng định, bên cạnh việc xây dựng và phát triển nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, cần xây dựng con người Việt Nam về tư tưởng, đạo đức, tâm hồn, tình cảm, lối sống... Xây dựng và phát triển văn hóa, con người được khẳng định là tiền đề trong phát triển xã hội.

Đặc biệt, Hội nghị lần thứ năm Ban Chấp hành Trung ương khóa XI, Đảng ta đã ra Nghị quyết số 33-NQ/TW ngày 9-6-2014 “Về xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước”. Nghị quyết xác định mục tiêu: “Xây dựng nền văn hóa và con người Việt Nam phát triển toàn diện, hướng đến chân - thiện - mỹ, thấm nhuần tinh thần dân tộc, nhân văn, dân chủ và khoa học. Văn hóa thực sự trở thành nền tảng tinh thần vững chắc của xã hội, là sức mạnh nội sinh quan trọng bảo đảm sự phát triển bền vững và bảo vệ vững chắc Tổ quốc vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh”⁽⁸⁾. Lần đầu tiên trong Nghị quyết của Đảng, văn hóa được đặc biệt coi trọng, trở thành nền tảng cho phát triển bền vững và bảo vệ vững chắc Tổ quốc. Đi liền với phát triển văn hóa là phát triển con người Việt Nam toàn diện, hướng đến các giá trị cao đẹp: chân, thiện, mỹ.

Đại hội XII (năm 2016) của Đảng tiếp tục khẳng định đường lối xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, con người Việt Nam phát triển toàn diện, đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước và bảo vệ

vững chắc Tổ quốc. Đại hội XII xác định mục tiêu “Văn hóa thực sự trở thành nền tảng tinh thần vững chắc của xã hội, là sức mạnh nội sinh quan trọng bảo đảm sự phát triển bền vững và bảo vệ vững chắc Tổ quốc”⁽⁹⁾. Bước chuyển biến quan trọng trong nhận thức ở đây chính là gắn nhiệm vụ xây dựng văn hóa, con người với nhiệm vụ xây dựng và phát triển đất nước, gắn xây dựng môi trường văn hóa với xây dựng con người, bước đầu hình thành những giá trị mới về con người với các phẩm chất về trách nhiệm xã hội, ý thức công dân, dân chủ, sáng tạo, khát vọng vươn lên.

Đại hội XIII của Đảng (2021) tiếp tục khẳng định vai trò, ý nghĩa đặc biệt của việc xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam trong định hướng phát triển đất nước giai đoạn 2021 - 2030. Định hướng thứ tư trong 12 định hướng phát triển được Đảng khẳng định: “Phát triển con người toàn diện và xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc để văn hóa thực sự trở thành sức mạnh nội sinh, động lực phát triển đất nước và bảo vệ Tổ quốc”⁽¹⁰⁾. Văn hóa là động lực phát triển đất nước và con người với “tài năng, trí tuệ, phẩm chất của con người Việt Nam là trung tâm, mục tiêu và động lực phát triển quan trọng nhất của đất nước”⁽¹¹⁾. Một trong sáu nhiệm vụ trọng tâm trong nhiệm kỳ Đại hội XIII được Đảng ta xác định là: “phát huy giá trị văn hóa, sức mạnh con người Việt Nam trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, hội nhập quốc tế”⁽¹²⁾. Trong Văn kiện Đại hội XIII, vấn đề phát triển con người đã được gắn kết chặt chẽ với xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc.

Có thể thấy, tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng và phát triển văn hóa, con người đang tiếp tục được Đảng ta kế thừa và phát huy trong bối

cảnh đổi mới, hội nhập và phát triển. Quan điểm xuyên suốt của Đảng và Nhà nước về phát triển bền vững nói chung, phát triển văn hóa nói riêng chính là vì con người và do con người.

Nội dung phát triển văn hóa, con người trong Chiến lược phát triển bền vững

Bước sang thế kỷ XXI, hàng loạt vấn đề nghiêm trọng liên quan đến môi trường đã xuất hiện như: biến đổi khí hậu, thoái hóa đa dạng sinh học, ô nhiễm các chất hữu cơ độc hại khó phân hủy, ô nhiễm không khí, ô nhiễm đất, ô nhiễm nguồn nước v.v.. Những thách thức này ngày một gia tăng, đe dọa trực tiếp tới sự tồn tại của con người trên trái đất và buộc nhân loại phải chuyển từ chiến lược phát triển lấy tăng trưởng kinh tế là trọng tâm sang chiến lược phát triển bền vững. Bảo vệ môi trường hướng đến phát triển bền vững trở thành vấn đề mang tính toàn cầu.

Trong bối cảnh đó, để hiện thực hóa quan điểm của Đảng và thực hiện các cam kết quốc tế về phát triển bền vững, Chính phủ đã ban hành “Định hướng Chiến lược phát triển bền vững ở Việt Nam” (Chương trình Nghị sự 21 của Việt Nam - Agenda 21) theo Quyết định số 153/2004/QĐ-TTg ngày 17-8-2004 của Thủ tướng Chính phủ. Trong đó, vấn đề văn hóa được xác định trong mục tiêu phát triển là: “duy trì và phát huy được tính đa dạng và bản sắc văn hóa dân tộc”⁽¹³⁾. Chiến lược đề ra 8 nguyên tắc thì ngay nguyên tắc đầu tiên khẳng định: Con người là trung tâm của phát triển bền vững. Chiến lược còn đưa ra nhiều nội dung, quan điểm, biện pháp được liên quan đến vấn đề phát triển văn hóa và con người như: phát triển giáo dục, nâng cao dân trí, xóa đói giảm nghèo, huy động toàn dân tham gia phát triển bền vững...

Triển khai quan điểm chỉ đạo của Đảng về phát triển bền vững đất nước, tháng 4-2012,

Thủ tướng Chính phủ đã ký Quyết định số 432/QĐ-TTg “Phê duyệt Chiến lược Phát triển bền vững Việt Nam giai đoạn 2011 - 2020”. Chiến lược khẳng định mục tiêu đầu tiên là: “Con người là trung tâm của phát triển bền vững. Phát huy tối đa nhân tố con người với vai trò là chủ thể, nguồn lực chủ yếu và là mục tiêu của phát triển bền vững”⁽¹⁴⁾, việc xây dựng “nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc” tiếp tục được xác định là mục tiêu cụ thể về mặt xã hội.

Trong bối cảnh quốc tế thực hiện các mục tiêu toàn cầu về phát triển bền vững, là một thành viên tích cực của Liên hợp quốc, ngày 10-5-2017, *Kế hoạch hành động quốc gia thực hiện Chương trình Nghị sự 2030 vì sự phát triển bền vững* được ban hành theo Quyết định số 622/QĐ-TTg của Thủ tướng Chính phủ. Trong kế hoạch nêu rõ 17 mục tiêu phát triển bền vững của Việt Nam đến năm 2030 tương ứng với các mục tiêu phát triển bền vững toàn cầu (SDG) được thông qua tại Hội nghị Thượng đỉnh Liên hợp quốc. Quan niệm “Con người là trung tâm của phát triển bền vững. Phát huy tối đa nhân tố con người với vai trò là chủ thể, nguồn lực chủ yếu và là mục tiêu của phát triển bền vững”⁽¹⁵⁾ là quan điểm thứ ba trong năm quan điểm của kế hoạch hành động để đạt được mục tiêu mọi người dân được phát huy mọi tiềm năng phát triển. Trong Kế hoạch này, quan niệm “không để ai bị bỏ lại phía sau” được đề xuất và đặc biệt nhấn mạnh.

Thành tựu và hạn chế trong phát triển văn hóa, con người Việt Nam

Tổng kết kết quả thực hiện Nghị quyết Đại hội XII và “cơ đồ đất nước sau 35 năm đổi mới”, lĩnh vực phát triển văn hóa, con người, được Đại hội XIII nhận định: “đạt nhiều kết quả quan trọng. Nhận thức về văn hóa, xã hội, con

người ngày càng toàn diện, sâu sắc hơn”⁽¹⁶⁾. Hiện nay, nhiều lĩnh vực, loại hình văn hóa mới ra đời, đáp ứng nhu cầu của đời sống xã hội; nhiều giá trị văn hóa truyền thống tốt đẹp đã được kế thừa, bảo tồn và phát huy; phát triển con người Việt Nam toàn diện - từng bước trở thành trung tâm của chiến lược phát triển kinh tế - xã hội; các vấn đề an sinh xã hội được quan tâm và bảo đảm, giảm nghèo bền vững, đời sống vật chất và tinh thần của người dân được nâng cao rõ rệt... Đặc biệt, việc phòng, chống đại dịch Covid-19 chính là thử thách để thấy được giá trị văn hóa, con người Việt Nam “tỏa sáng”, được cộng đồng quốc tế đánh giá cao. Trong xã hội, tinh thần yêu nước, đoàn kết, nhân ái, yêu thương con người được lan tỏa rộng rãi. Đảng và Nhà nước cũng thể hiện thống nhất quan điểm con người là vốn quý nhất, dù “chống dịch như chống giặc” nhưng quyết tâm “không để ai bị bỏ lại phía sau”. Những thành tựu trên là minh chứng cho thấy đường lối phát triển văn hóa gắn với phát triển con người là cơ sở, nguồn lực quan trọng để phát triển bền vững đất nước.

Tuy nhiên, Đảng ta cũng nhận định, lĩnh vực văn hóa xã hội chưa có nhiều đột phá, hiệu quả mang lại chưa cao. Sở dĩ như vậy vì “Văn hóa chưa được quan tâm tương xứng với kinh tế và chính trị, chưa thật sự trở thành nguồn lực, động lực nội sinh của sự phát triển bền vững đất nước. Vai trò của văn hóa trong xây dựng con người chưa được xác định đúng tầm”⁽¹⁷⁾. Cụ thể, còn thiếu những tác phẩm văn hóa phản ánh được tâm vóc công cuộc đổi mới, có tác dụng tích cực đối với việc phát triển con người; môi trường văn hóa, xã hội tiếp tục bị ô nhiễm bởi các tệ nạn xã hội, tham ô, tham nhũng, tiêu cực; chưa có giải pháp hữu hiệu để ngăn chặn, đẩy lùi sự xuống cấp nghiêm trọng

trên một số mặt của văn hóa, đạo đức, lối sống, gây bức xúc trong xã hội; chênh lệch về hưởng thụ các giá trị văn hóa giữa các vùng, miền còn lớn... Những hạn chế trên đặt ra yêu cầu cần có định hướng, giải pháp để tiếp tục phát triển văn hóa, con người Việt Nam trong phát triển bền vững đất nước theo tư tưởng Hồ Chí Minh.

3. Một số giải pháp phát triển văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước

Thứ nhất, đẩy mạnh giáo dục, đào tạo, phát triển nguồn lực con người - động lực quyết định nhất cho phát triển bền vững đất nước

Trong hệ thống động lực phát triển đất nước, Hồ Chí Minh luôn cho rằng xét cho đến cùng, con người chính là nguồn động lực quan trọng nhất, quyết định nhất. Con người vừa là mục tiêu, vừa là động lực cho sự phát triển. Vì vậy, vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh, giáo dục, đào tạo cần phải tiếp tục được coi là quốc sách hàng đầu, chiến lược “trồng người” phải trở thành một trong những chiến lược trọng tâm, hợp thành chiến lược phát triển đất nước. Cần giáo dục con người Việt Nam phát triển toàn diện, có đức - trí - thể - mỹ, có thể chất, nhân cách, đạo đức, lối sống, ý thức tôn trọng pháp luật, có trách nhiệm công dân. Cần phát huy nhân tố con người để mỗi người Việt Nam đều trở thành động lực góp phần phát triển bền vững đất nước.

Thứ hai, tăng cường tuyên truyền, giáo dục, nâng cao nhận thức về giá trị văn hóa dân tộc Việt Nam, đặc biệt là giá trị yêu nước

Việt Nam là một quốc gia giàu truyền thống văn hóa tốt đẹp. Nhiều di sản văn hóa vật thể và phi vật thể của Việt Nam đã được UNESCO công nhận là di sản văn hóa của nhân loại. Tuy nhiên, một số giá trị văn hóa dân tộc đang mai một; một số loại hình văn hóa truyền thống có nguy cơ bị

biến mất; nhiều luồng văn hóa ngoại lai, biến tướng được tiếp nhận ở ạt... Trước thực trạng đó, cần tăng cường công tác tuyên truyền, giáo dục, nâng cao nhận thức, để các giá trị văn hóa truyền thống tốt đẹp của dân tộc lan tỏa, thấm sâu vào thế hệ trẻ, để các thế hệ tương lai thêm yêu nước, yêu văn hóa dân tộc, yêu “sử ta” như Hồ Chí Minh từng dặn phải “cho tường gốc tích” nước nhà Việt Nam.

Hồ Chí Minh khẳng định: “Dân ta có một lòng nồng nàn yêu nước. Đó là một truyền thống quý báu của ta. Từ xưa đến nay, mỗi khi Tổ quốc bị xâm lăng, thì tinh thần ấy lại sôi nổi, nó kết thành một làn sóng vô cùng mạnh mẽ, to lớn, nó lướt qua mọi sự nguy hiểm, khó khăn, nó nhấn chìm tất cả lũ bán nước và lũ cướp nước”⁽¹⁸⁾. Vì vậy, dù ở bất cứ thời điểm nào, giáo dục và phát huy chủ nghĩa yêu nước chân chính sẽ tạo nên nguồn sức mạnh to lớn cho đất nước. Phát triển tinh thần yêu nước cũng chính là phát triển giá trị truyền thống văn hóa tốt đẹp nhất của dân tộc ta.

Thứ ba, gắn kết chặt chẽ giữa phát triển văn hóa với phát triển con người

Văn hóa được coi là một “trụ cột” để phát triển bền vững đất nước, nhưng “trụ cột” văn hóa có mạnh, có kết hợp với các “trụ cột” chính trị, kinh tế, xã hội và quốc phòng, an ninh để mang lại sự “vững bền” hay không là phụ thuộc vào nhân tố con người. Con người phát triển toàn diện thì không chỉ “trụ cột” văn hóa mà các “trụ cột” khác như kinh tế, chính trị, xã hội và quốc phòng, an ninh cũng được bảo đảm vì con người chính là yếu tố “nhân hòa” để thực hiện phát triển “hài hòa” các yếu tố cho phát triển bền vững. Con người càng phát triển các giá trị văn hóa dân tộc tốt đẹp cũng được giữ vững và nâng cao. Như vậy, muốn phát triển văn hóa phải chăm lo, phát huy nhân tố con người, phát

triển văn hóa phải gắn kết chặt chẽ với phát triển con người.

Quan điểm của Hồ Chí Minh về phát triển văn hóa, con người là cơ sở, tiền đề, định hướng cho Đảng, Nhà nước trong xây dựng nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, trong đó, con người luôn là mục tiêu, là động lực, là trung tâm cho sự phát triển của văn hóa và phát triển bền vững đất nước □

(1), (6) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, t.3, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2011, tr.458, 458.

(2) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, t.4, tr.7.

(3), (4), (5) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, t.11, tr.528, 558-559, 559.

(7) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, t.15, tr.612.

(8) ĐCSVN: *Nghị quyết Hội nghị lần thứ chín Ban Chấp hành Trung ương khóa XI Về xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước*, Hà Nội, 2014.

(9) ĐCSVN: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2016, tr. 126.

(10), (11), (12) ĐCSVN: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, t.II, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2021, tr.330, 330, 336.

(13) Chính phủ: *Định hướng Chiến lược Phát triển bền vững Việt Nam*, Hà Nội, 2004.

(14) Chính phủ: *Chiến lược Phát triển bền vững Việt Nam giai đoạn 2011 - 2020*, Hà Nội, 2012.

(15) Chính phủ: *Kế hoạch hành động quốc gia thực hiện Chương trình nghị sự 2030 vì sự phát triển bền vững*, Hà Nội, 2017.

(16), (17) ĐCSVN: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, t.I, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2021, tr.64, 84.

(18) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, t.7, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2011, tr.38.